

(Govor rektora Sveučilišta u Zagrebu, prof. dr. sc. Damira Borasa, na otvaranju Znanstveno-kulturne manifestacije „Hrvatsko proljeće i hrvatska država“ u povodu 50. obljetnice proglašenja studentskoga štrajka na Hrvatskomu sveučilištu, u velikoj kino dvorani Studentskoga centra u Zagrebu, 22. studenoga 2021. u 11 sati)

Da nije bilo Hrvatskoga proljeća

Pred kraj slobodarskoga, reformskoga, nacionalno osviještenoga pokreta danas ikoničkoga naziva „Hrvatsko proljeće“, na današnji dan, ovdje u legendarnoj kino dvorani Studentskoga centra, 22. studenoga 1971., započeo je studentski štrajk kojim je prekinuta nastava na gotovo svim zagrebačkim i drugim fakultetima Hrvatskoga sveučilišta. Tomu štrajku prethodilo je vrlo plodno desetljeće u hrvatskoj kulturi i znanosti koje je pratio razvoj težnji hrvatskih građana vezanih uz liberalizaciju i pluralizam društvenih odnosa.

Tiskani mediji u Hrvatskoj bili su ti koji su u tomu razdoblju posebno oblikovali kritičko promišljanje u odnosu na tadašnje autoritarne i unitaristički ustrojene politike, kao i u odnosu na slabu učinkovitost političkih tijela bivše zajedničke i nedemokratske države u ostvarivanju težnji velike većine hrvatskih građana za poboljšanjem ekonomskih i širih društvenih prilika.

Ne bih se osvrtao na šire društvene i političke procese te, za nas prevažne 1971. godine, nego na jedan dio koji smatram posebno hrabrim i, za tadašnje vrijeme, naprednim, požrtvovnim, vjerojatno i previše slobodarskim činom koji je završio posebno teškim posljedicama i nepravедnim ishodima za njegove sudionike. I koji je sigurno istaknuti polog ili žrtva u borbi za samostalnost od proglašenja FNRJ – Federativne Narodne Republike Jugoslavije.

Sudionicima ovoga skupa poznato je da su jedna od glavnih snaga „Hrvatskoga proljeća“ bili studenti Zagrebačkoga sveučilišta okupljeni u pokretu hrvatskih sveučilištaraca. Jačanju studentskoga pokreta na Sveučilištu u Zagrebu pridonio je Ivan Supek koji je obnašao dužnost rektora u dvama dvogodišnjim mandatima, ukupno od 1968./1969. do 1971./1972. akademske godine. Naime, kao rektor, Supek je uveo instituciju studenta prorektora, a na tu dužnost je u prosincu 1970. godine stupio Ivan Zvonimir Čičak. Nešto kasnije, u travnju 1971. godine Dražen Budiša postaje predsjednik Saveza studenata grada Zagreba. Hrvatski su sveučilištarci bili hrabriji i odlučniji u traženju društvenih reformi od tadašnjih etabliranih političara, a neke od njima važnih tema bile su nacionalna ravnopravnost i veća hrvatska autonomija unutar tadašnje centralizirane države.

Tadašnji student prorektor Ivan Zvonimir Čičak s ovih je nekoliko riječi sažeo motive i smisao studentskoga štrajka u studenom 1971. godine: „Hrvatski je štrajk bio plebiscit pobunjene mlade, intelektualne svijesti protiv birokratsko-etatističkoga voluntarizma u ekonomskim i političkim odnosima“.

Na zboru u Studentskom centru, na kojem je proglašen početak štrajka (točnije „obustave nastave na hrvatskom sveučilištu“), traženo je ono što je hrvatski narod manjim dijelom ostvario Ustavom iz 1974., a u punoj mjeri, i više nego što su to studenti tražili, tek dvadeset godina kasnije.

Naime, želja je pobunjenih studenata bila da se „Socijalističku Republiku Hrvatsku konstituiraju kao suverenu, nacionalnu državu hrvatskoga naroda“. Nije to bio poziv na odcjepljenje iz tadašnje federalne i unitarne države s jako centraliziranim polugama političke moći, nego potpora borbi za ravnopravnost, potpora većem kulturnom, jezičnom i nacionalnom identitetu hrvatskoga naroda.

Treba naglasiti da su u vremenu neposredno prije studentskoga bunta u studenom 1971. godine neki politički pobornici reformi počeli gubiti vjeru i utjecaj, a „proljeće“ je hrvatsko, metaforički rečeno, nažalost već ulazilo u „jesen“, gotovo da je prelazilo u „zimu“. U tomu su trenutku studenti pokušali dati dodatni poticaj i podršku da se ustraje te su izrazili neslaganje s razračunavanjem s „hrvatskom inteligencijom, hrvatskim sveučilištarcima i hrvatskim kulturnim ustanovama“. Pritom su zatražili da se nepravedan i podređeni ekonomski položaj Hrvatske promijeni vođenjem računa o „interesima radničke klase Hrvatske“ i to „zbog prolongiranja rješavanja problema vezanih uz socijalizmu neprimjerenoga deviznoga režima, te bankarskoga i vanjskotrgovinskoga sustava“.

I sam sam osobno bio ovdje, u ovoj dvorani Studentskoga centra toga 22. studenoga 1971. godine (stajao sam tu meni slijeva u prolazu negdje u sredini dvorane) i kao student sam osjećao da su zbivanja kulminirala i da nastupa vjerojatno odlučujući trenutak za cjelokupni višegodišnji hrvatski domoljubni pokret, za nacionalno buđenje osviješćeno Deklaracijom o nazivu i položaju hrvatskoga književnoga jezika iz 1967. godine i svime što se, represivno i nedemokratski, poslije događalo. Te 1967. godine poslana je poruka hrvatskim intelektualcima da zašute, da se pokore, što je vrlo dobro vidljivo iz sljedećih Krležinih riječi napisanih u njegovoj ostavci na visoku partijsku funkciju koju je obnašao, iz riječi jednoga od najvećih književnika toga vremena ali i jednoga od najvećih agitatora komunizma u vremenu nakon prvoga svjetskoga rata: „Potpisao sam Deklaraciju kao amandman za izmjenu jednoga ustavnoga člana o nazivu hrvatskoga i srpskoga jezika uvjeren da je takav zahtjev potpuno opravdan. Da sam to učinio bez ikakve skrivene misli ili neke političke kombinacije, smatram da je neosporno. Zbog ovoga potpisa moje je ime izvrgnuto na političkim sastancima, u školama, u fabrikama, u štampi i na javnim zborovima ruglu i najgrubljim pogrdama, da sam partijski i nacionalni izdajnik, sijač razdora,

neprijatelj narodnoga jedinstva, senilni šoven koji je pljunuo na svoju prošlost i tako dalje.“

Danas i sutra na ovome skupu obnovit ćemo svoja sjećanja na razdoblje „Hrvatskoga proljeća“ i učiti, učiti o važnosti domoljublja, borbe za hrvatsku kulturu, kao i za osvješćivanje problema pred kojim se nalaze hrvatski intelektualci i hrvatska kultura. Posebno bih naglasio ulogu Matice hrvatske koja je nakon „Hrvatskoga proljeća“ prisilno ugašena i zabranjena. Između ostalih represivnih mjera, pečačenje Matičinih prostorija policija je provela 10. kolovoza 1973., a prestanak Matičina rada službeno je potvrđen početkom 1980. kad je Matica hrvatska izbrisana iz Registra udruženja građana.

Kao rektor Sveučilišta u Zagrebu, želim odati priznanje brojnim studentima Sveučilišta koji su nakon studentskoga štrajka bili policijski proganjani, tlačeni i difimirani na razne načine. Posebnu zahvalnost i priznanje želim odati onim studentima koji su ponijeli najveću žrtvu i prvi bili optuženi i osuđeni u montiranim sudskim procesima: Draženu Budiši s Filozofskoga fakulteta, Ivanu Zvonimiru Čičku s Pravnoga i Filozofskoga fakulteta, Anti Paradžiku s Pravnoga fakulteta i Goranu Dodigu s Medicinskoga fakulteta, uz još mnoge druge ne samo u Zagrebu nego i u Splitu, Zadru i Rijeci, i s drugih fakulteta.

U ovoj prilici ne smijemo ispustiti iz vida i činjenicu da su svoj doprinos Hrvatskom proljeću dali i brojni nastavnici i djelatnici Hrvatskoga sveučilišta, među kojima svakako treba spomenuti Marka i Vladimira Veselicu, Šimu Đodana i druge. Neki od profesora Sveučilišta bili su osuđeni na dugogodišnje kazne dok su drugi izgubili posao ili bili šikanirani na različite načine.

Prisjećam se snažnih riječi istaknutoga člana studentskoga pokreta 1971. godine i tada studenta Medicinskoga fakulteta i kasnije političkoga zatvorenika, prof. dr. sc. Gorana Dodiga, dugogodišnjega predstojnika Klinike za psihijatriju i pročelnika Katedre za psihijatriju Medicinskoga fakulteta u Splitu, uglednoga saborskoga zastupnika i dragovoljca Domovinskoga rata. Ovo je, prema njegovim riječima, bio govor koji je u jeku „Hrvatskoga proljeća“, prije više od 50 godina, kao student izgovorio u velikoj dvorani Studentskoga centra na zboru studenata više zagrebačkih fakulteta, studentskih domova i zavičajnih društava: „Generacija smo koja nije opterećena poviješću, niti će bilo kome dopustiti da joj pripisuje grijehe prošlosti. Nikome nećemo dopustiti da nas etiketira, niti da nas vještīm insinuacijama skrene sa pravoga kolosijeka. Mi imamo pravo na politički čin bez obzira što nas je jedan veliki broj izvan Saveza komunista. Ne samo da imamo pravo na politički čin nego smo dužni spram nacije i naroda da učinimo sve što je u našoj moći. Mi ne smijemo ostati pasivni promatrači društvenih previranja u trenutku kada se najveći dio našega biološkoga i intelektualnoga potencijala

nalazi po zemljama zapadne Europe i Australije, kada naš krvavo zarađen novac plovi rijekom bez povratka. Zar smijemo šutjeti kada smo u situaciji da nam čitava područja ostaju pusta, primjerice otoci, kada znamo da nam je veliki dio našega lijepoga Jadrana u upravo podčinjenim odnosima spram moćnih i privilegiranih reeksportera. Zar mi nismo investicija našega radnoga čovjeka, zar mu nije dosta školovanja kadrova za zapadnu Europu, zar nije naša dužnost tom našem radniku početi taj dug vraćati? Naša je obveza našem čovjeku osigurati bolje sutra. Mi smo obvezatni spram povijesti i budućnosti zvoniti na uzbunu kada znamo da nas više umire nego se rađa. Zar smijemo ostati nijemi i onda kada naš čovjek počinje gubiti svoja najelementarnija obilježja, kao što su jezik i nacionalna kultura? Zar ćemo dopustiti da nam i dalje našu sudbinu kroje stravični ostaci prošlosti kojih još ima dosta?!“ Kakve li su to proročanske riječi izrečene prije više od 50 godina!

Često se pitam, da nije bilo „Hrvatskoga proljeća“ i studentskoga štrajka, bismo li imali hrvatski jezik i bi li to bio neki „drugi“ jezik? Pitam se, bismo li imali našu hrvatsku vojsku ili bi nas neka druga vojska navodno čuvala? Koliko bismo izdvajali u neku saveznu, federalnu blagajnu? Bismo li bili članica Europske unije? Bi li granice ove naše Hrvatske bile manje?

Još jednom pozdravljam sve sudionike ove znanstveno-kulturne manifestacije te svima, u svoje ime i u ime Sveučilišta u Zagrebu, želim uspješan rad, učenje, druženje i dobru suradnju uz poruku: Očuvajmo naše hrvatsko sveučilište kao stožernu visokoobrazovnu, znanstvenu, umjetničku i kulturnu instituciju hrvatskoga društva i čuvara hrvatskoga identiteta, čuvara hrvatskoga jezika i čuvara europskih i općeljudskih vrijednosti, kao što je ono na primjeran način pokazalo upravo u ovoj dvorani prije pedeset godina, kao što je i u svojoj dugoj povijesti pokazalo u mnogo navrata, a jednako tako i u posljednjih trideset godina. Neka takvo ostane i u budućnosti – uzdanica hrvatskoga naroda i hrvatske države i svih građana voljene nam domovine Hrvatske.